

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės posėdžių skyrius
2023 12 18*

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA KAMINSKAS prieš LIETUVĄ

(Peticija Nr. 44817/18)

SPRENDIMAS

8 straipsnis • Būsto neliečiamybė • Teismo įpareigojimas nugriauti statinį, kurį pareiškėjas neteisėtai pastatė savo žemės sklype, pažeisdamas apribojimus, susijusius su sklypo priskyrimu miškui • Teismai atsižvelgė į pareiškėjo padėtį (amžių, sveikatą, pajamas), nors nacionalinė teisė to nereikalauja • *In abstracto* peržiūra nėra Teismo užduotis • Įvairios priemonės, kurių imtasi siekiant padėti pareiškėjui (visų pirma nugriovimo termino pratęsimas ilgesniam nei vienu metų laikotarpiui, kad būtų galima pabandyti įteisinti statybą *ex post facto*) • Pirmenybė teikiama aplinkos apsaugai, o ne sąmoningam statybos apribojimų nepaisymui • Neperžengtos vertinimo laisvės ribos

STRASBŪRAS

2020 m. rugpjūčio 4 d.

GALUTINIS

2020 m. lapkričio 4 d.

Šis sprendimas yra galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Kaminskas prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), posėdžiaujant komitetui, sudarytam iš:

pirmininko Jon Fridrik Kjølbro,
teisėjų Marko Bošnjak,
Egidijaus Kūrio,
Ivana Jelić,
Arnfinn Bårdsen,
Saadet Yüksel,
Peeter Roosma,

ir *skyriaus kanclerio* Stanley Naismith,

atsižvelgdamas į:

peticiją prieš Lietuvos Respubliką, kurią 2018 m. rugsėjo 14 d. pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį Teismui pateikė Lietuvos Respublikos pilietis Vytautas Kaminskas (toliau – pareiškėjas);

sprendimą apie peticiją pranešti Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) pagal Konvencijos 8 straipsnį dėl pareiškėjo teisės į būsto neliečiamybę ir paskelbti likusią peticijos dalį nepriimtina;

šalių pastabas,

po svarstymo uždarame posėdyje 2020 m. birželio 23 d.

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

IVADAS

1. Byla susijusi su įpareigojimu nugriauti pareiškėjo gyvenamąjį namą, nes jis buvo neteisėtai pastatytas miško žemėje.

FAKTAI

2. Pareiškėjas gimė 1950 m. ir gyvena Kulautuvoje, Kauno rajone. Pareiškėjui Teisme atstovavo Kaune praktikuojantis advokatas A. Palijanskas.

3. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė K. Bubnytė-Širmenė.

4. 2005 m. sausio mėn. valdžios institucijos atkūrė nuosavybės teises pareiškėjo motinai, suteikdamos jai žemės sklypą Kulautuvoje. Tuo metu minėtas žemės sklypas buvo įtrauktas į Miškų kadastrą kaip miško žemė (žr. šio sprendimo 25 punktą). 2006 m. birželio mėn. pareiškėjo motina padovanojo pareiškėjui 0,8 ha miško žemės.

I. STATYBA PAREIŠKĖJO ŽEMĖJE

5. Kaip teigė pareiškėjas ir neginčio Vyriausybė, 2005–2006 m. pareiškėjas minėtame sklype pasistatė gyvenamąjį namą ir ūkio paskirties pastatą. Nuo to laiko iki paskutinės informacijos pateikimo Teismui dienos (2020 m. vasario 13 d.) pareiškėjas ir jo sutuoktinė gyveno tame gyvenamajame name.

6. 2012 m. birželio mėn. Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos (toliau – Inspekcija) patikrino pareiškėjo žemės sklypą ir nustatė, kad statyba buvo neteisėta. Jam buvo nurodyta nugriauti statinius per šešis mėnesius. Pareiškėjo prašymu šis terminas buvo pratęstas trims mėnesiams. Vėliau jis siekė dar vieną kartą pratęsti terminą, tačiau teismai nustatė, kad jį pratęsti nebuvo teisėto pagrindo.

II. INSPEKCIJOS PRADĖTAS PROCESAS

7. 2013 m. rugsėjį Inspekcija Kauno apylinkės teisme pateikė ieškinį prieš pareiškėją dėl to, kad jis neįvykdė reikalavimo nugriauti statinius.

8. Atsiliepime į Inspekcijos ieškinį pareiškėjas neginčio statybų neteisėtumo, tačiau teigė, kad jis ėmėsi veiksmų siekdamas pakeisti savo žemės sklypo naudojimo paskirtį. Jis argumentavo, kad sklypo dalyje, kurioje pasistatė gyvenamąjį namą, nebuvo medžių, todėl nebuvo pagrindo ją priskirti miško žemei. Jis teigė, kad pakeitus žemės naudojimo paskirtį jis galėtų gauti statybos leidimą ir įteisinti statinius *ex post facto* (žr. šio sprendimo 28 punktą). Pareiškėjas taip pat teigė, kad šis gyvenamasis namas buvo vienintelis jo būstas, jis buvo pensininkas ir neturėjo pakankamai lėšų įsigyti naują gyvenamąjį būstą.

III. PAREIŠKĖJO BANDYMAI ĮTEISINTI NETEISĖTAI PASTATYTUS STATINIUS

9. 2013 ir 2014 m. pareiškėjas kelis kartus kreipėsi į valdžios institucijas, atsakingas už miškų priežiūrą ir tvarkymą, prašydamas iš naujo įvertinti jo žemės sklype esančio miško ribas ir neįtraukti į miško žemę tos dalies, kurioje pastatytas gyvenamasis namas. Valdžios institucijos atmetė jo prašymus ir nurodė, kad sklypas buvo įtrauktas į Miškų kadastrą 2004 m., nes atitiko miško žemės kriterijus (žr. šio sprendimo 25 punktą), tai įrodo to meto fotonuotraukos. Valdžios institucijos taip pat pažymėjo, kad neteisėtos statybos žemės sklype nesudaro pagrindo teigti, kad tai nebėra miško žemė.

10. 2014 m. lapkričio mėn. Kauno apylinkės teismas sustabdė Inspekcijos pradėtos bylos nagrinėjimą (žr. šio sprendimo 7 punktą), nes pareiškėjas pateikė skundus dėl valdžios institucijų atsisakymo iš naujo įvertinti jo žemės sklype esančio miško ribas (žr. šio sprendimo 9 punktą). Teismas pažymėjo,

kad šis procesas buvo pareiškėjo pastangų įteisinti neteisėtą statybą *ex post facto* dalis, todėl buvo svarbi nustatant, ar įpareigojimas nugriauti statinius turėtų būti paliktas galioti.

11. 2015 m. kovo mėn. Vilniaus apygardos administracinis teismas atmetė pareiškėjo skundą dėl valdžios institucijų atsisakymo iš naujo įvertinti miško ribas (žr. šio sprendimo 9 punktą). Teismas nusprendė, kad miško žemės naudojimo paskirtis gali būti pakeista tik tam tikrais įstatyme numatytais atvejais (žr. šio sprendimo 26 punktą), o pareiškėjo atvejis toks nebuvo. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjo senyvas amžius ir mažos pajamos neatleidžia jo nuo pareigos laikytis įstatymų. 2016 m. kovo mėn. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas paliko šį sprendimą galioti.

12. 2016 m. kovo mėn. Kauno apylinkės teismas atnaujino sustabdytos bylos nagrinėjimą (žr. šio sprendimo 10 punktą), tačiau 2016 m. rugsėjo mėn. vėl sustabdė bylos nagrinėjimą, nes pareiškėjas iškėlė bylą siekdamas nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, t. y. kad jo senelis turėjo sodybą tame žemės sklype. Teismas pažymėjo, kad jei toks faktas būtų nustatytas, pareiškėjas galėtų įteisinti neteisėtai pastatytus statinius (žr. šio sprendimo 26 punktą).

13. 2016 m. gruodžio mėn. Kauno apylinkės teismas atmetė pareiškėjo prašymą nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą (žr. šio sprendimo 12 punktą). Išnagrinėjęs pareiškėjo pateiktus dokumentus ir išklauses liudytojus, teismas nustatė, kad nepakanka įrodymų, jog jo senelis turėjo sodybą arba kad tokia sodyba buvo jo sklype. 2017 m. liepos mėn. Kauno apygardos teismas šį sprendimą paliko galioti, o 2017 m. spalio mėn. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė priimti pareiškėjo kasacinį skundą.

14. 2017 m. liepos mėn. Kauno apylinkės teismas atnaujino sustabdytos bylos nagrinėjimą (žr. šio sprendimo 12 punktą).

IV. TEISMŲ SPRENDIMAI DĖL ĮPAREIGOJIMO NUGRIAUTI STATINIUS

15. 2017 m. spalio 18 d. Kauno apylinkės teismas patenkino Inspekcijos ieškinį ir įpareigojo pareiškėją nugriauti statinius. Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas juos pastatė miško žemėje, nepakeitęs žemės naudojimo paskirties ir negavęs statybos leidimo (žr. šio sprendimo 27 punktą). Be to, vėlesni jo bandymai įteisinti neteisėtą statybą *ex post facto* buvo nesėkmingi (žr. šio sprendimo 11 ir 13 punktus). Remiantis Konstitucinio Teismo praktika, draudimas statyti miško žemėje buvo pateisinamas miškų svarba aplinkai ir negalėjo būti laikomas neproporcingu (žr. šio sprendimo 30 punktą). Be to, įpareigojimas nugriauti statinį, pastatytą teritorijoje, kurioje statyba buvo uždrausta, buvo būtinas siekiant apsaugoti aplinką ir užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp viešojo intereso ir asmens teisių, todėl jis taip pat negalėjo būti laikomas neproporcingu (žr. šio sprendimo 31 punktą). Atsižvelgdamas į sunkumus, kurių pareiškėjas galėjo patirti rudenį ir žiemą,

teismas įpareigojo pareiškėją nugriauti statinius per šešis mėnesius. Jei jis to nepadarytų, Inspekcija turėtų teisę juos nugriauti išieškant patirtas išlaidas iš pareiškėjo.

16. Pareiškėjas pateikė apeliacinį skundą dėl šio sprendimo. Jis teigė, kad buvo pensininkas, jo sveikata buvo silpna, jo sutuoktinė sirgo vėžiu ir jie neturėjo kito gyvenamojo būsto. Jis teigė, kad gyvenamąjį namą pasistatė savo žemėje ir pastatytas namas niekam netrukdo, o tai įrodo vietos valdžios institucijų ir vietos gyventojų laišakai, kuriuose jam reiškiama parama. Jis teigė, kad pirmosios instancijos teismas neužtikrino teisingos pusiausvyros tarp jo teisių ir viešojo intereso.

17. 2018 m. vasario 9 d. Kauno apygardos teismas atmetė pareiškėjo apeliacinį skundą. Teismas pažymėjo, kad pagal nacionalinių teismų praktiką jis turi atsižvelgti į individualias pareiškėjo situacijos aplinkybes, kaip antai neteisėtos statybos vykdymo aplinkybes, tokios statybos reikšmingumą, neteisėtumo priežastis, jo pobūdį ir laipsnį, ar pareiškėjas žinojo, kad jo elgesys buvo neteisėtas, ir ar jis galėjo turėti teisėtų lūkesčių, įpareigojimu nugriauti statinius ginamų teisių pobūdį ir svarbą, siūlomos priemonės proporcingumą, ir į tai, ar dėl to pareiškėjas patirs individualią ir pernelyg didelę naštą. Teismas pabrėžė, kad pareiškėjas sąmoningai pastatė gyvenamąjį namą neturėdamas statybos leidimo (žr. šio sprendimo 27 punktą), o tai, kad jis tikėjosi įteisinti namo statybą *ex post facto*, negali jo atleisti nuo atsakomybės. Teismas nusprendė, kad įpareigojimas nugriauti statinius buvo proporcingas ir užtikrino teisingą pusiausvyrą tarp asmens teisių ir viešojo intereso, ypač aplinkos apsaugos ir racionalaus saugomų teritorijų naudojimo. Teismo nuomone, pareiškėjo argumentai dėl jo amžiaus ir sveikatos būklės yra nesusiję su įstatyme nustatyta pareiga pašalinti neteisėtos statybos padarinius.

18. Pareiškėjas pateikė kasacinį skundą, kuriame nurodė iš esmės tuos pačius argumentus (žr. šio sprendimo 16 punktą), tačiau 2018 m. balandžio 27 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė jį priimti nagrinėti, motyvuodamas tuo, kad jame nekeliami svarbūs teisiniai klausimai.

V. PASKESNI PROCESAI

19. 2019 m. rugsėjo 25 d. Kauno apylinkės teismas antstolio prašymu skyrė pareiškėjui 80 eurų (EUR) baudą už teismų sprendimų nevykdymą (žr. šio sprendimo 15–18 punktus). Nustatydamas baudos dydį, teismas atsižvelgė į pareiškėjo amžių, sveikatos būklę, mažas mėnesines pajamas ir į faktą, kad tai buvo pirmas tokio pobūdžio pažeidimas. Teismas pabrėžė, kad baudos sumokėjimas neatleidžia pareiškėjo nuo pareigos vykdyti teismų sprendimus.

20. 2019 m. lapkričio 26 d. Kauno apygardos teismas baudą paliko galioti. Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas nuo 2012 m. birželio mėn. žinojo, jog jo statiniai pastatyti neteisėtai (žr. šio sprendimo 6 punktą), ir daugiau nei metus

nevykdė teismų sprendimų. Per tą laiką jis nesiėmė jokių veiksmų, kad sprendimų laikytųsi, ir nenurodė jokių objektyvių aplinkybių, dėl kurių jis negalėjo to padaryti. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjo amžius, sveikatos būklė ir pajamos yra svarbūs tik nustatant baudos dydį, tačiau tai negali būti pagrindas atleisti jį nuo pareigos vykdyti teismų sprendimus.

21. Tuo metu, kai Teismas gavo naujausią informaciją (2020 m. vasario 13 d.), gyvenamasis namas dar nebuvo nugriautas.

BYLAI REIKŠMINGA TEISINĖ SISTEMA IR PRAKTIKA

I. KONSTITUCIJA

22. Konstitucijos 22, 23 ir 24 straipsniuose atitinkamai nustatyta, kad žmogaus privatus gyvenimas, nuosavybė ir būstas yra neliečiami. 22 straipsnyje taip pat teigiama, kad įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą.

23. Konstitucijos 54 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga rūpintis natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūrėti, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai. Straipsnyje taip pat nustatyta, kad įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją.

24. Pagal Konstitucijos 7 straipsnį įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės.

II. MIŠKŲ ĮSTATYMAS

25. Pagal bylai reikšmingu metu galiojusio Miškų įstatymo 2 straipsnio 3 dalį miško žeme buvo laikomas plotas, apaugęs mišku (medynai) ir neapaugęs mišku (kirtavietės, žuvę medynai, miško aikštės, medelynai, daigynai, miško sėklinės plantacijos ir žaliaviniai krūmynai bei plantacijos). Miško žemei taip pat priskiriami tame pačiame plote esantys miško keliai, kvartalų, technologinės ir priešgaisrinės linijos, medienos sandėlių bei kitų su mišku susijusių įrenginių užimti plotai, poilsio aikštelės, žvėrių pašarų aikštelės, taip pat žemė, skirta miškui įveisti.

26. 11 straipsnio 1 dalyje pateikiamas išsamus sąrašas atvejų, kai miško žemė gali būti paverčiama kitomis naudmenomis. Kiek tai susiję su šia byla, 11 straipsnio 1 dalies 7 punkte numatyta, kad privati miško žemė gali būti paverčiama kitomis naudmenomis buvusioms sodyboms toje privačioje miško žemėje atstatyti. Sodybos egzistavimo faktas turi būti įrodytas remiantis archyviniais dokumentais, o jei tokių dokumentų nėra, juridinę reikšmę turintį faktą gali nustatyti teismas.

III. STATYBOS ĮSTATYMAS

27. Tuo metu reikalavimas gauti leidimą statyti naują statinį buvo nustatytas Statybos įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje, 12 straipsnio 1 dalies 4 punkte ir 23 straipsnio 1 dalyje.

28. Tuo metu galiojusio Įstatymo 28 straipsnyje buvo nustatyta, kad neteisėtos statybos atveju asmeniui galėjo būti leista gauti reikiamus dokumentus statybai įteisinti *ex post facto*, tačiau tik tuo atveju, jei tokia statyba apskritai buvo leistina. Priešingu atveju neteisėtai pastatyti statiniai turėjo būti nugriauti per nustatytą terminą.

IV. KONSTITUCINIO TEISMO PRAKTIKA

29. Apie Konstitucinio Teismo praktiką dėl miškų svarbos viešajam interesui žr. *Beinarovič ir kiti prieš Lietuvą* (Nr. 70520/10 ir 2 kiti, §§ 99 ir 100, 2018 m. birželio 12 d.).

30. 2006 m. kovo 13 d.¹ nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo:

„Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad <...> valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, gali nustatyti specifines ūkinės veiklos sąlygas, procedūras, kontrolės priemonės, taip pat tam tikrus ūkinės veiklos, susijusios su atitinkamų gamtos išteklių naudojimu, ribojimus ir draudimus. Tai darydama, valstybė yra saistoma Konstitucijoje įtvirtintų teisingumo, protingumo bei proporcingumo principų <...>

Tokie ribojimai, draudimai gali būti taikomi *inter alia* ūkinei veiklai, statyboms tose vietovėse, taip pat bet kokiai kitai veiklai, dėl kurios gali būti pakeistas kraštovaizdis, atskiri atitinkamose vietovėse esantys objektai.

Pabrėžtina, kad minėti ribojimai, draudimai, kuriais siekiama užtikrinti ypač vertingų vietovių apsaugą – viešąjį interesą, gali ir turi būti nustatomi ne tik valstybei ir savivaldybėms, <...> bet ir kitiems tokių objektų savininkams bei naudotojams – fiziniams ir juridiniams asmenims.

Ypač pabrėžtina, kad visi minėti ribojimai, draudimai turi <...> nevaržyti savininkų, kitų asmenų teisių labiau negu būtina visuotinai svarbiems tikslams pasiekti.

<...>

Nėra pakankamai teisinių argumentų, kurie leistų teigti, jog <...> ribojimai [statyboms miško žemėje], – ypač atsižvelgiant į miškų, kaip ypatingų nuosavybės teisės objektų, pobūdį, jų ypatingą ekologinę, socialinę ir ekonominę reikšmę aplinkai, <...> – yra neproporcingi siekiamam tikslui, ar kad savininkų nuosavybės teisės varžomos labiau negu leidžia Konstitucija.“

31. 2011 m. sausio 31 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo:

„[Remiantis Konstitucija], įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti viešąjį interesą, *inter alia* natūralios gamtinės aplinkos apsaugą, <...> gali numatyti įvairias poveikio priemones, kuriomis siekiama pašalinti teisės aktų reikalavimus pažeidžiančios statybos pasekmes. Tokios priemonės gali būti *inter alia* įpareigojimas statomą (pastatytą) statinį nugriauti <...> Nustatant tokias priemones turi būti laikomasi

¹ Vertėjo pastaba. Sprendimo originale įsivėlė klaida. Cituojamo Konstitucinio Teismo nutarimo data 2006 m. kovo 14 d.

SPRENDIMAS KAMINSKAS PRIEŠ LIETUVĄ

proporcingumo principo, pagal kurį įstatymuose numatytos priemonės turi atitikti siekiamus <...> tikslus. [Priemonės] turi būti būtinos siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes ir (arba) konstituciškai svarbius tikslus.

Tad <...> nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį teismas, išnagrinėjęs bylą dėl teisės aktų reikalavimus pažeidžiančios neteisėtos statybos pasekmių, privalėjo priimti sprendimą įpareigoti statytoją statomą statinį nugriauti <...> tais atvejais, kai atlikti statybos darbai toje vietoje yra apskritai negalimi, o nustatyti pažeidimai objektyviai gali būti pašalinami tik nugriaunant <...>, yra proporcingas (adekvatus) padarytam pažeidimui ir atitinkantis siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus apginti pažeistas asmenų teises, išlaikyti teisingą visuomenės ir asmens interesų pusiausvyrą, užtikrinti aplinkos <...> apsaugą, tinkamą, racionalų teritorijų naudojimą <...>“

TEISĖ

TARIAMAS KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

32. Pareiškėjas skundėsi, kad įpareigojimas nugriauti statinį pažeidė jo teisę į būsto neliečiamybę ir dėl to buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis, kuriame teigiama:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesais, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

A. Priimtinumai

33. Teismas pažymi, kad peticija nėra nei akivaizdžiai nepagrįsta, nei nepriimtina kitais Konvencijos 35 straipsnyje išvardytais pagrindais. Todėl ji turi būti paskelbta priimtina.

B. Esmė

1. Šalių teiginiai

a) Pareiškėjas

34. Pareiškėjas teigė, kad šis gyvenamasis namas buvo vienintelis jo gyvenamasis būstas ir kad dėl senyvo amžiaus, silpnos sveikatos ir mažų pajamų jis negalėjo įsigyti naujo gyvenamojo būsto. Jis teigė, kad nei jis, nei jo sutuoktinė neturėjo jokio kito nekilnojamojo turto, kuris būtų tinkamas gyventi arba kurį būtų galima parduoti už tokią kainą, kad jie galėtų įsigyti naują būstą toje vietovėje, kurioje gyveno (žr. šio sprendimo 36 punktą).

35. Pareiškėjas neginčijo fakto, kad jis pastatė gyvenamąjį namą negavęs statybos leidimo; jis teigė, kad pažįstami jį patikino, jog galės jį įteisinti *ex post facto*. Kad ir kaip ten būtų, jis pastatė namą savo žemėje ir savo lėšomis, jame gyveno ir iki 2012 m. Inspekcijos apsilankymo nesulaukė jokių asmenų ar valdžios institucijų nusiskundimų (žr. šio sprendimo 6 punktą). Pareiškėjo nuomone, tai įrodo, kad jo namo egzistavimas nepažeidžia jokių privačių ar viešųjų interesų. Jis taip pat teigė, kad sklypo dalis, kurioje stovėjo namas, nebuvo apaugusi mišku, bet čia buvusi jo senelio sodyba, ir kad jos įtraukimas į Miškų kadastrą buvo nepagrįstas.

(a) Vyriausybė

36. Vyriausybė pirmiausia ginčijo pareiškėjo teiginį, kad šis gyvenamasis namas buvo vienintelis jo gyvenamasis būstas. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas neatskleidė nacionalinėms valdžios institucijoms ir Teismui, kad jam ir jo sutuoktinei priklausė dar keletas nekilnojamojo turto objektų, įskaitant nedidelius gyvenamosios ir žemės ūkio paskirties žemės sklypus bei keletą pastatų. Todėl pareiškėjas galėjo gyventi kitame savo nuosavybės objekte arba parduoti tą nuosavybę ir įsigyti naują gyvenamąjį būstą. Vyriausybė taip pat teigė, kad oficialus pareiškėjo adresas yra ne minėtame name, o kitur.

37. Kad ir kaip ten būtų, Vyriausybė teigė, kad įsikišimas į pareiškėjo teisę į būsto neliečiamybę atitiko Konvencijos 8 straipsnio 2 dalies reikalavimus. Įsikišimas buvo nustatytas nacionalinėje teisėje ir juo buvo siekiama teisėtų tikslų, susijusių su viešuoju interesu, t. y. aplinkos apsauga ir poreikiu užtikrinti veiksmingą nacionalinės teisės aktų, draudžiančių gyvenamųjų namų statybą miško žemėje, įgyvendinimą.

38. Be to, nacionaliniai teismai atidžiai išnagrinėjo įpareigojimo nugriauti statinį būtinumą ir proporcingumą. Visų pirma, teismai atsižvelgė į tai, kad pareiškėjas niekada nebuvo gavęs statybos leidimo ir kad miško žemėje apskritai draudžiama statyti gyvenamuosius namus, išskyrus labai ribotas išimtis, kurios netaikytinos jo atveju. Jie taip pat atsižvelgė į bendrąjį interesą – aplinkos apsaugą, kurį buvo siekiama apginti įpareigojimu nugriauti statinį.

39. Vyriausybė taip pat teigė, kad nacionalinės valdžios institucijos dėjo daug pastangų, kad padėtų pareiškėjui. Pavyzdžiui, Inspekcija pratęsė statinių nugriovimo terminą (žr. šio sprendimo 6 punktą), o teismai kelis kartus sustabdė bylos nagrinėjimą, kad pareiškėjas galėtų pasinaudoti turimomis galimybėmis įteisinti statybą *ex post facto* (žr. šio sprendimo 10 ir 12 punktus). Bylos nagrinėjimas buvo atnaujintas tik po to, kai visi šie bandymai buvo nesėkmingi. Todėl teismai į bylą žiūrėjo pakankamai jautriai ir siekė užtikrinti teisingą pareiškėjo teisių ir viešojo intereso pusiausvyrą.

40. Vyriausybė pabrėžė, kad valstybė neprisidėjo prie pareiškėjo situacijos. Tuo metu, kai pareiškėjas tapo šios žemės savininku, ji jau turėjo miškų ūkio paskirtį (žr. šio sprendimo 4 punktą), todėl jis turėjo žinoti apie

jai taikomus apribojimus. Be to, statydamas gyvenamąjį namą pareiškėjas puikiai žinojo, kad tai darė neturėdamas leidimo (žr. šio sprendimo 8 punktą). Vyriausybė taip pat teigė, kad tai, jog valdžios institucijos pareiškėjo sklypą patikrino tik 2012 m., negalėjo jo atleisti nuo atsakomybės už neteisėtą statybą (žr. šio sprendimo 35 punktą).

41. Galiausiai Vyriausybė teigė, kad jei po iškeldinimo iš gyvenamojo namo pareiškėjas neturėtų gyvenamojo būsto ar pakankamai lėšų jam įsigyti, jis galėtų kreiptis į valstybę ir prašyti paramos būstui.

2. Teismo vertinimas

(a) Ar buvo įsikišimas

42. Teismas pakartoja, kad „būsto“ sąvoka, kaip apibrėžta Konvencijos 8 straipsnyje, neapsiriboja patalpomis, kurios yra teisėtai užimtose ar teisėtai įkurtose. Tai savarankiška sąvoka, kuri nepriklauso nuo klasifikacijos pagal nacionalinę teisę. Ar konkreti patalpa yra „būstas“, kuriam taikoma 8 straipsnio apsauga, priklauso nuo faktinių aplinkybių, t. y. ar egzistuoja pakankami ir nenutrūkstami ryšiai su konkrečia vieta (žr. *Yevgeniy Zakharov prieš Rusiją*, Nr. 66610/10, § 30, 2017 m. kovo 14 d., ir ten nurodytas bylas).

43. Šioje byloje Vyriausybė teigė, kad aptariamas namas nebuvo vienintelis pareiškėjo būstas, nes jis turėjo kito nekilnojamojo turto, be to, jo oficialus adresas buvo kitur (žr. Vyriausybės pastabas šio sprendimo 36 punkte ir pareiškėjo atsakymą šio sprendimo 34 punkte). Tačiau Teismas pažymi, kad šių argumentų valdžios institucijos niekada nepateikė nacionaliniu lygmeniu, o nacionaliniai teismai nesuabejojo pareiškėjo teiginiu, kad gyvenamasis namas iš tiesų buvo jo būstas (žr. šio sprendimo 8 ir 15–17 punktus). Tokiomis aplinkybėmis Teismas mano, kad jis turėtų apsiriboti nacionalinio teismo proceso metu nustatytais faktinėmis aplinkybėmis.

44. Neginčijama, kad pareiškėjas namą pasistatė maždaug 2005–2006 m. ir nuo to laiko jame gyveno su savo sutuoktine (žr. šio sprendimo 5 punktą). Todėl Teismas įsitikinęs, kad, nepaisant to, jog gyvenamasis namas buvo pastatytas neteisėtai, jis buvo pareiškėjo „būstas“ pagal Konvencijos 8 straipsnį (žr. *Ivanova ir Cherkezov prieš Bulgariją*, Nr. 46577/15, § 49, 2016 m. balandžio 21 d., ir ten nurodytas bylas).

45. Be to, nors paskutinės informacijos pateikimo Teismui dieną (2020 m. vasario 13 d.) gyvenamasis namas dar nebuvo nugriautas (žr. šio sprendimo 21 punktą), įpareigojimas nugriauti statinį buvo paliktas galioti galutiniu teismo sprendimu ir tapo vykdytinas (žr. šio sprendimo 15–18 punktus), ir neatrodo, kad pareiškėjas būtų turėjęs kokių nors kitų teisinių galimybių jį ginčyti. Todėl Teismas neturi pagrindo abejoti, kad buvo įsikišta į pareiškėjo teisę į būsto gerbimą (žr. *mutatis mutandis, Gladysheva prieš Rusiją*,

Nr. 7097/10, § 91, 2011 m. gruodžio 6 d., ir *Aydarov ir kiti prieš Bulgariją* (nut.), Nr. 33586/15, § 65, 2018 m. spalio 2 d., ir ten nurodytas bylas).

(b) Ar įsikišimas buvo pateisinamas

(i) Ar įsikišimas nustatytas įstatymo

46. Nebuvo ginčijama, kad draudimas statyti gyvenamuosius namus miško žemėje ir pareiga nugriauti neteisėtai pastatytus statinius turėjo pagrindą nacionalinėje teisėje (žr. šio sprendimo 25–31 punktus), ir Teismas neturi pagrindo teigti kitaip.

(ii) Ar įsikišimu buvo siekiama teisėto tikslo

47. Vyriausybė teigė, kad įpareigojimu nugriauti pareiškėjo gyvenamąjį namą buvo siekiama teisėtų tikslų, susijusių su viešuoju interesu: aplinkos apsauga ir poreikiu užtikrinti veiksmingą nacionalinės teisės aktų, draudžiančių gyvenamųjų namų statybą miško žemėje, įgyvendinimą (žr. šio sprendimo 37 punktą).

48. Teismas pakartoja, kad aplinkos išsaugojimas, kuris šiandienos visuomenėje darosi vis svarbesnis, tapo ta sritimi, kurios gynimas sulaukia nuolatinio ir ilgalaikio visuomenės, taigi ir valdžios institucijų, dėmesio (žr. *Depalle prieš Prancūziją* [DK], Nr. 34044/02, § 81, ECHR 2010, ir ten nurodytas bylas). Šį aspektą Teismas yra ne kartą pabrėžęs, kaip ir miškų apsaugos aspektą (žr. *Turgut ir kiti prieš Turkiją*, Nr. 1411/03, § 90, 2008 m. liepos 8 d., ir *Beinarovič ir kiti prieš Lietuvą*, Nr. 70520/10 ir 2 kiti, § 135, 2018 m. birželio 12 d.). Teismas taip pat pažymi, kad Lietuvos Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo praktikoje yra įtvirtinta valstybės pareiga rūpintis gamtine aplinka, įskaitant miškus, atsižvelgiant į visuomenės interesus (žr. šio sprendimo 23, 29 ir 30 punktus).

49. Tačiau pareiškėjas teigė, kad sklypo dalis, kurioje jis pasistatė gyvenamąjį namą, nebuvo apaugusi mišku ir neturėjo būti priskirta miško žemei (žr. šio sprendimo 35 punktą).

50. Šiuo atžvilgiu Teismas pakartoja, kad jo užduotis nėra nagrinėti fakto ar teisės klaidas, kurias tariamai padarė nacionalinis teismas, nebent dėl jų galėjo būti pažeistos Konvencijos saugomos teisės ir laisvės (be daugelio kitų šaltinių, žr. *García Ruiz prieš Ispaniją* [DK], Nr. 30544/96, § 28, ECHR 1999-I). Be to, Konvencija nenustato jokių taisyklių dėl įrodymų priimtimumo ar įrodymų vertinimo būdo, nes tai visų pirma yra nacionalinės teisės ir nacionalinių teismų reguliavimo klausimai (žr. *Bochan prieš Ukrainą* (Nr. 2) [DK], Nr. 22251/08, § 61, ECHR 2015, ir ten nurodytas bylas).

51. Nagrinėjamu atveju atitinkamos valdžios institucijos pareiškėjo žemę įtraukė į Miškų kadastrą prieš jam įsigyjant ją ir jos naudojimo paskirtis niekada nesikeitė (žr. šio sprendimo 4 punktą ir plg. *Beinarovič ir kiti*, minėta pirmiau, § 136). Nors pareiškėjas ir prašė valdžios institucijų iš naujo įvertinti

jo žemėje esančio miško ribas, jos nerado tam pagrindo, ir teismai šiuos sprendimus paliko galioti (žr. šio sprendimo 9 ir 11 punktus). Byloje nėra jokių duomenų, kurie leistų Teismui savo vertinimu pakeisti teismų išvadas. Todėl Teismas yra įsitikinęs, kad kompetentingos valdžios institucijos patikimai nustatė faktą, jog pareiškėjo žemės sklypas sudarė miško dalį, ir kad įpareigojimu nugriauti statinius buvo siekiama išsaugoti šį mišką, taip apsaugant „kitų asmenų teises ir laisves“ (žr. *Chapman prieš Jungtinę Karalystę* [DK], Nr. 27238/95, § 82, ECHR 2001-I).

52. Be to, Teismas anksčiau yra pripažinęs, kad poreikis užtikrinti veiksmingą norminio reikalavimo, pagal kurį pastatai negali būti statomi be leidimo, įgyvendinimą taip pat yra teisėtas tikslas, kaip suprantama pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį, nes jis gali būti laikomas priskirtinu prie „viešosios tvarkos pažeidimų“ prevencijos ir skatinančiu „šalies ekonominę gerovę“ (žr. *Ivanova ir Cherkeзов*, minėta pirmiau, § 51).

53. Todėl Teismas konstatuoja, kad įpareigojimu nugriauti statinį buvo siekiama teisėtų tikslų, atitinkančių viešąjį interesą.

(iii) Ar įsikišimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje

(1) Bendrieji principai

54. Bendrieji principai, susiję su įsikišimo į asmens būstą būtinumu, buvo apibendrinti *Winterstein ir kiti prieš Prancūziją* (Nr. 27013/07, §§ 147 ir 148, 2013 m. spalio 17 d., ir ten nurodytose bylose) ir *Ivanova ir Cherkeзов* (minėta pirmiau, § 53, ir ten nurodytose bylose).

55. Kompetentingoms nacionalinėms institucijoms, atliekančioms šį vertinimą, turi būti palikta tam tikra vertinimo laisvė. Šios vertinimo laisvės ribos yra skirtingos ir priklauso nuo daugelio veiksnių, įskaitant ginčijamos Konvencijos teisės pobūdį, jos svarbą asmeniui, įsikišimo pobūdį ir įsikišimu siekiamą tikslą (žr. *Winterstein ir kiti*, minėta pirmiau, § 148).

56. Jei gyvenamasis būstas buvo pastatytas neturint statybos leidimo, kuris būtinas pagal nacionalinę teisę, kyla interesų konfliktas tarp Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintos asmens teisės į būsto neliečiamybę ir kitų bendruomenės narių teisės į aplinkos apsaugą. Svarstant, ar reikalavimas asmeniui palikti būstą yra proporcingas siekiamam teisėtam tikslui, labai svarbu, ar gyvenamasis būstas buvo įkurtas neteisėtai. Jei gyvenamasis būstas buvo įkurtas teisėtai, šis veiksnys akivaizdžiai būtų svaresnis negu reikalavimo asmeniui palikti būstą teisėtumas. Ir atvirkščiai, jei būsto įkūrimas konkrečioje vietoje buvo neteisėtas, asmens, prieštaraujančio įpareigojimui persikelti, pozicija nėra tokia tvirta. Teismas neskubės suteikti apsaugos tiems, kurie, sąmoningai nepaisydami teisės aktų draudimų, įkuria būstą aplinkosaugos požiūriu saugomoje vietoje. Priešingu atveju Teismas skatintų neteisėtus veiksmus, kurie pakenktų kitų bendruomenės narių aplinkosauginių teisių apsaugai (žr. *Chapman*, minėta pirmiau, § 102).

57. Galiausiai Teismas pakartoja, kad kadangi būsto praradimas yra kraštutinė įsikišimo į teisę į būsto neliečiamybę forma, bet kuriam asmeniui, kuriam gresia toks pavojus (nepriklausomai nuo to, ar jis priklauso pažeidžiamai grupei, ar ne), iš principo turėtų būti suteikta galimybė, kad nepriklausomas teismas, atsižvelgdamas į atitinkamus šiame straipsnyje nustatytus principus, nustatytų priemonės proporcingumą. Suinteresuotas asmuo turi turėti galimybę užginčyti administracinį sprendimą, dėl kurio netenkama būsto, remdamasis tuo, kad jis yra neproporcingas, atsižvelgiant į jo asmenines aplinkybes (žr. *Ivanova ir Cherkezov*, minėta pirmiau, § 53, ir ten nurodytas bylas).

(2) Pirmiau nurodytų principų taikymas šioje byloje

58. Šioje byloje nebuvo ginčijamasi dėl to, kad pareiškėjas savo gyvenamąjį namą pasistatė neteisėtai ir kad tai padarė sąmoningai, – jis to neginčijo nei nacionaliniu lygmeniu, nei Teisme (žr. šio sprendimo 8 ir 35 punktus). Iš tiesų pareiškėjas turėjo žinoti apie statybos apribojimus žemės sklype tuo metu, kai jį įsigijo, nes sklypas jau buvo priskirtas miško žemei (žr. šio sprendimo 4 punktą ir *mutatis mutandis UAB Kristiana prieš Lietuvą*, Nr. 36184/13, § 110, 2018 m. vasario 6 d.). Vis dėlto jokia Teismo turima medžiaga neįrodo, kad prieš statydamas gyvenamąjį namą jis būtų bandęs pakeisti žemės sklypo naudojimo paskirtį ar kaip nors kitaip užtikrinti statybos teisėtumą. Atrodo, kad jis pradėjo ieškoti būdų, kaip atgaline data įteisinti neteisėtą statybą, tik po to, kai buvo priimtas įpareigojimas nugriauti statinius (žr. šio sprendimo 9–13 punktus). Be to, nėra jokių požymių, kad valdžios institucijos būtų ėmusios kokių nors veiksmų, dėl kurių pareiškėjas galėjo manyti, kad statyba yra teisėta arba kad jis galės ją įteisinti *ex post facto* (plg. priešingai *Brežec prieš Kroatiją*, Nr. 7177/10, § 48, 2013 m. liepos 18 d., ir *Tumeliai prieš Lietuvą*, Nr. 25545/14, § 78, 2018 m. sausio 9 d.).

59. Tokiomis aplinkybėmis Teismas gali tik daryti išvadą, kad pareiškėjas pastatė gyvenamąjį namą miško žemėje sąmoningai nepaisydamas teisės aktuose nustatytų draudimų (žr. *mutatis mutandis Chapman*, minėta pirmiau, § 107). Todėl jis pats sukūrė situaciją, kurioje atsidūrė (žr. *mutatis mutandis Sagvolden prieš Norvegiją*, Nr. 21682/11, § 142, 2016 m. gruodžio 20 d.).

60. Teismas pažymi, kad Lietuvos įstatymai nenustatė bendros ir absoliučios taisyklės, kad bet koks statinys, pastatytas be leidimo, turi būti nugriautas – buvo galimybė tokius pastatus įteisinti *ex post facto* (žr. šio sprendimo 28 punktą; plg. priešingai *Ivanova ir Cherkezov*, minėta pirmiau, § 54). Draudimas statyti statinius miško žemėje taip pat nebuvo absoliutus – įstatymas numatė ribotą skaičių išimčių, kai miško žemės naudojimo paskirtis galėjo būti pakeista, kad joje būtų galima statyti statinius (žr. šio sprendimo 26 punktą).

61. Tačiau tais atvejais, kai šios išimtys nebuvo taikomos ir statybos negalėjo būti leidžiamos, įstatymas atmetė įteisinimo atgaline data galimybę

ir statiniai turėjo būti nugriauti (žr. šio sprendimo 28 ir 31 punktus). Tai gali būti vertinama kaip Lietuvos įstatymų leidėjo sprendimas teikti pirmenybę aplinkosaugos, o ne asmenų, vykdžiusių neteisėtas statybas saugomose teritorijose, interesams (žr. *mutatis mutandis Garib prieš Nyderlandus* [DK], Nr. 43494/09, § 138, 2017 m. lapkričio 6 d., ir ten nurodytas bylas). Todėl tokiais atvejais kaip šis pagal nacionalinę teisę teismai privalėjo vertinti tik tai, ar pastatas buvo teisėtai pastatytas miško žemėje. Vis dėlto pareiškėjo bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad jie turėjo atsižvelgti į individualias jo situacijos aplinkybes ir siūlomos priemonės proporcingumą (žr. šio sprendimo 17 punktą).

62. Atsižvelgdamas į tai, Teismas pakartoja, kad pagal nusistovėjusią Teismo praktiką jo užduotis yra ne abstrakčiai peržiūrėti nacionalinę teisę, bet nustatyti, ar dėl to, kaip ji buvo pritaikyta pareiškėjui arba kaip jį paveikė, buvo pažeista Konvencija (*ibid.*, § 136 ir ten nurodytos bylos).

63. Šioje byloje Teismas pažymi, kad nacionalinės institucijos ėmėsi įvairių priemonių, siekdamos suteikti pareiškėjui galimybę pagerinti savo padėtį. Visų pirma, pareiškėjo prašymu Inspekcija pratęsė gyvenamojo namo nugriovimo terminą (žr. šio sprendimo 6 punktą); įpareigojimą nugriauti statinius nagrinėję teismai kelis kartus sustabdė bylos nagrinėjimą, kad pareiškėjas galėtų prašyti įteisinti statybą *ex post facto* (žr. šio sprendimo 10 ir 12 punktus); nustatydami nugriovimo terminą teismai atsižvelgė į sunkumus, su kuriais pareiškėjas gali susidurti šaltuoju metų laiku (žr. šio sprendimo 15 punktą); ir nors Inspekcijai buvo leista nugriauti statinius pareiškėjo lėšomis, jei jis to nepadarys, ji susilaikė nuo tokių veiksmų praėjus daugiau nei metams po galutinio teismo sprendimo (žr. šio sprendimo 15, 18 ir 21 punktus).

64. Teismas atkreipia dėmesį į sunkią pareiškėjo padėtį, susijusią su jo senyvu amžiumi, prasta sveikata ir mažomis pajamomis (žr. šio sprendimo 34 punktą). Tačiau teismai, pasvėrę pareiškėjo interesus ir bendrą interesą išsaugoti miškus bei aplinką, nusprendė, kad nei pareiškėjo amžiui, nei kitoms jo asmeninėms aplinkybėms negalima suteikti lemiamos reikšmės, atsižvelgiant į tai, kad jis sąmoningai pasistatė gyvenamąjį namą saugomoje teritorijoje be leidimo (žr. šio sprendimo 11, 15, 17 ir 20 punktus ir *Chapman*, minėta pirmiau, §§ 108–110).

65. Todėl Teismas yra įsitikinęs, kad nacionalinės institucijos įvertino visas reikšmingas aplinkybes ir tinkamai išnagrinėjo pareiškėjo argumentus, susijusius su jo individualia padėtimi (žr. šio sprendimo 57 punkte nurodytus principus bei plg. priešingai *Ćosić prieš Kroatiją*, Nr. 28261/06, § 21, 2009 m. sausio 15 d., ir *Ivanova ir Cherkezov*, minėta pirmiau, § 56). Todėl Teismas negali pripažinti, kad valstybė viršijo jai pagal Konvencijos 8 straipsnį suteiktą vertinimo laisvę (žr. *Winterstein ir kiti*, minėta pirmiau, § 148).

SPRENDIMAS KAMINSKAS PRIEŠ LIETUVĄ

(c) Išvada

66. Todėl Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *skelbia* peticiją priimtina;
2. *nusprendžia*, kad Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2020 m. rugpjūčio 4 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Stanley Naismith
Kancleris

Jon Fridrik Kjølbro
Pirmininkas